

Sloboda i autonomija

Paul Goodman

1972.

Ljudi imaju pravo da budu ludi, glupi i arogantni. To je naš poseban dar. Naša greška je u tome što dopuštamo da bilo ko ima kolektivnu vlast. Zato je anarhija jedina bezbedna politika.

* * *

Mnogi anarhistički filozofi počinju od žudnje za slobodom. Kada je sloboda samo metafizički koncept ili moralni imperativ, to me ostavlja potpuno hladnim. Ali, sloboda o kojoj govore anarhisti najčešće je dubok, životinjski krik ili realizovana molitva, poput himne zatvorenika iz *Fidelia*. Oni se osećaju utamničenim, bilo egzistencijalno, prirodom stvari, ili Božjom voljom; ili zato što su izloženi suviše teškom ekonomskom ropstvu; ili zato što su im oduzete slobode koje su uživali; ili zato što su kolonizovani od strane osvajača. Da bi ponovo postali ljudi, oni moraju da zbacе svoje lance.

Budući da mi je moje vlastito iskustvo uglavnom dovoljno prostrano, ne žudim za slobodom ništa više nego, recimo, za „proširenjem svesti“. Verovatno bih se osećao drugačije da sam bio izložen totalnoj cenzuri, kao Solženjicin. Moje osećanje oduvek je bilo ne toliko da sam zatvoren, već više kao da se nalazim u izgnanstvu ili kao da sam se rodio na pogrešnoj planeti; a od skora, kao da sam prikovan za bolesničku postelju. Moj problem je u tome što je ovaj svet za mene potpuno nepraktičan, a vidim da ga moja glupost i kukavičluk čine još nepraktičnijim.

Naravno, tu su tolike gadosti, od kojih mi se steže grlo, i kojih, kao i svako drugi, želim da se oslobodim. Sve te uvrede upućene ljudskom rodu i lepoti sveta koje me ispunjavaju gnevom. Atmosfera laži, trivijalnosti i vulgarnosti koja čini da se odjednom osetim bolesnim. Onima koji su uz vlast, značenje velikodušnosti potpuno je strano, tako da često znaju samo za snishodljivost i pakost. Kao što je Malatesta govorio, ti samo pokušavaš da ideš svojim putem, oni te sprečavaju, a onda te još i optužuju za sukob koji zbog toga nastaje. Još gore, sumanuto ponašanje vlasti danas ugrožava čitavu planetu. U antičkim tragedijama i drevnim pričama čitamo kako su oholi ljudi počinili svetogrđe i tako doneli propast sebi i svojim bližnjima; zato ponekad osetim pravi sujeverni strah od toga što pripadam istom plemenu i hodam istom zemljom kao i naši političari.

Ali, ne: ljudi imaju pravo da budu ludi, glupi i arogantni. To je naš poseban dar. Naša greška je u tome što dopuštamo da bilo ko ima vlast. Zato je anarhija jedina *bezbedna* politika.

Uobičajena predrasuda je da anarhisti veruju kako su „ljudi po prirodi dobri“ i da im zato ne treba nikakva vlast. U stvari, naše stanovište je prilično pesimističko: *ljudi ne zaslužuju apsolutno poverenje i upravo zato treba onemogućiti koncentraciju vlasti*. Ljudi na vlasti su posebno skloni gluposti, zato što gube dodir s konkretnim, ograničenim iskustvom, ali zato nastavljaju da se mešaju u inicijative drugih ljudi i da ih guraju u zatupljenost i strepnju. Ako su pri tom još i uzdignuti na nivo božanstva, kao Mao Ce Tung ili Kim Il Sung, možemo samo da zamislimo kakve to posledice ima po njihov karakter. Ili ako po navici razmišljaju o nezamislivom, kao gospodari Pentagona.

Za mene, glavni princip anarhizma nije sloboda već autonomija. Kao predavač i umetnik, koji to pokušava da radi na svoj način i kome je stalo do tog iskustva, postajem veoma nervozan kada počnem da dobijam naređenja od bilo kog spoljnog autoriteta, koji nije upućen u konkretnu situaciju s kojom se suočavam. U većini slučajeva, ljudi su mnogo srdačniji, poletniji i lucidniji kada nisu upravljani odozgo, bilo da je reč o državi, kolektivu, demokratiji, korporativnoj birokratiji, zatvorskim čuvarima, rektorima, prethodno ustanovljenim pravilima ili centralnom planiranju. Možda je nešto od svega toga neophodno u nekim kritičnim situacijama, ali i tada uvek na štetu vitalnosti. Reč je o dobro poznatom, empirijski dokazanom socio-psihološkom fenomenu. Uopšteno govoreći, upotreba vlasti u izvršenju nekog posla neefikasna je čak i na kratke staze. Spoljašnja sila blokira unutrašnje delovanje. Ili, kao što je to rekao Aristotel, „Duša je samopokretljiva“.

U svojoj novoj knjizi, *One strane slobode i dostojanstva* (B. F. Skinner, *Beyond Freedom and Dignity*, 1971), B. F. Skinner tvrdi da su sve to odbrambene predrasude i brani ideju o mešanju u operativne

uslove ljudi koji teže sreći i harmoniji. (Pomalo je čudno danas čitati to obnavljanje Bentamovog utilitarizma, u domaćoj radinosti). Promašio je suštinu.

Ono što je problematično u operativnom uslovljavanju nije narušavanje slobode pojedinaca već to što njihovo ponašanje tako postaje grubo, nekvalitetno, ali i nepouzdana – budući da nije usvojeno kao druga priroda. Skinner je toliko fasciniran činjenicom da se ponašanje životinja može oblikovati po želji krotitelja, da ne pravi razliku između učinka i inventivnog, prilagodljivog i sazrevajućeg ponašanja životinje, koja upoznaje svoje prirodno okruženje i reaguje na njega. Uzgred, dostojanstvo nije neka specifično ljudska predrasuda, kako Skinner misli, već uobičajeno svojstvo svake životinje, koja se žestoko brani kada nešto ugrožava njen organski identitet ili prostor.

Žudnja za slobodom svakako je jači motiv za političko delovanje od težnje ka autonomiji (iako sumnjam da može biti tako tvrdoglava: ljudi koji nastoje da stvari rade po svome, često pronalaze druge načine, pored otvorene pobune, uključujući i mnogo pasivnog otpora prema svakom mešanju sa strane).

Zagovarajući anarhističku revoluciju Bakunjin je, u svojoj ranoj fazi, pokušao da se osloni na otpadnike, delikvente, kurve, osuđenike, seljake bezemljaše, lumpenproletere, uopšte, na sve one koji zaista nisu imali šta da izgube, čak ni svoje lance, ali koji su se svakako osećali potlačenim. A takvih je bilo više nego dovoljno u najsumornijim danima industrijske revolucije i urbanizacije. *Ali, naravno, ljude koji nemaju ništa, teško je organizovati i motivisati za dugotrajnu borbu. Pored toga, oni lako postaju plen fašista, koji im mogu ponuditi oružje, osvetu i makar kratkotrajno uživanje u moći.*

Tragedija potlačenih ljudi koji teže slobodi jeste u tome što i kada uspeju da se oslobode ne znaju šta da rade sa sobom. Pošto nikada nisu težili autonomnom delovanju, oni ne znaju kako da izađu na kraj s tom novom situacijom. A kada počnu da uče, obično je već kasno. Na scenu stupaju nove vođe, koji mogu, ali ne moraju biti dobronamerni i odani revoluciji, ali koji sigurno neće žuriti da abdiciraju.

Potlačeni se suviše nadaju nekakvom Novom Društvu, umesto da uporno rade na ostvarenju svojih težnji. Jedini uspeli, oslobodilački pokret koji mi pada na pamet jeste američka revolucija, koju su najvećim delom iznele zanatlije, seljaci, trgovci i drugi profesionalci, koji su u želji da slobodno obavljaju svoje poslove, odbacili svako mešanje sa strane i onda skoro trideset godina živeli u uslovima jedne napredne kvazianarhije, u kojoj nikoga nije bilo briga za centralnu vlast. Štitilo ih je tri hiljade milja okeana. Katalonski anarhisti, za vreme građanskog rata u Španiji, počeli su isto tako dobro, iz istih razloga, ali fašisti i komunisti su im ubrzo stali na put.

Anarhija zahteva sposobnost za život i samopouzdanje, osećanje da svet postoji zbog pojedinca. Upravo zato, nažalost, ona ne nalazi uporište među potlačenim, izrabljivanim i kolonizovanim ljudima. Ipak, u bogatim liberalnim društvima Evrope i Amerike možda postoji nada za sledeći scenario: jedva autonomnim ljudima iz srednje klase, mladima, zanatlijama i profesionalcima ostaje samo da uvide do koje su mere sadašnje institucije pogrešne. Oni ne mogu da se bave nekim poštenim i korisnim poslom na iole dostojanstven način; umetnost i nauka su potpuno korumpirane; skromni poduhvati moraju da se napinju preko svake razumne mere samo zato da bi opstali; mladi ne mogu da pronađu poziv; sve je teže podizati decu; talenat se guši ako nije zvanično priznat; prirodno okruženje se uništava; zdravlje ljudi je sve ugroženije; život lokalnih zajednica praktično uništen; susedstva su ružna i nesigurna; javne službe ne funkcionišu, a porezi se traće na rat, učitelje i političare.

Zato ljudima ne preostaje ništa drugo nego da preuzmu stvar u svoje ruke, ne bi li proširili i zaštitili oblast slobodnog delovanja. Takve promene ne bi morale da budu dramatične, ali bi morale biti suštinske – naime, mnoge postojeće institucije jednostavno se ne mogu preurediti, a ukupan učinak sistema, kao celine, naprosto je katastrofalan. Nemam ništa protiv marksističke parole o „odbacivanju države“, ali to mora početi sada, a ne ko zna kada. I cilj ne treba da bude neko „novo“, već prihvatljivo društvo, u kojem će život moći da ide dalje.

Pol Gudman, 1972.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Paul Goodman
Sloboda i autonomija
1972.

Prvi put objavljeno kao „Just An Old Fashioned Love Song“, *Little Prayers and Finite Experince*, 1972.
„Freedom and Autonomy“, *Decentralizing Power: Paul Goodman's Social Criticism*, ed. Taylor Stoehr,
Black Rose Books, 1994, str. 31–33.

Preveo Aleksa Golijanin, 2012 (2002), <http://anarhija-blok45.net1zen.com>

anarhisticka-biblioteka.net